

6	Uvod
10	Kaj je državljanstvo
30	Demokracija
48	Svoboda izražanja in strpnost
64	Diskriminacija, enake možnosti in družbena neenakost
78	Domoljubje in nacionalizem
92	Raznolikost in multikulturali- zem
106	E-demokracija in digitalno državljanstvo
116	Priporočeno branje
117	Stvarno in imensko kazalo
122	Viri fotografij in grafik

UVOD

Kot umetnost možnega velja politika za eno od najpomembnejših človeških aktivnosti. Politika ima namreč možnost ustvarjati boljše življenje za vse. Zato ni vseeno, v kakšni državi oziroma politični ureditvi se rodimo ali živimo. Kljub temu pa se danes v večini demokratičnih družb soočamo z vse manjšim zanimanjem za udejstvovanje v javnem in političnem življenju, z nizko udeležbo na volitvah ter s pomanjkanjem zaupanja v demokratične institucije.

A je pesimizem pravzaprav povsem odveč. Podnebna pravičnost, etično potrošništvo, e-demokracija in digitalno državljanstvo, medgeneracijska solidarnost ter različne oblike prostovoljstva in aktivizma so samo nekatera od področij, kjer mladi pišejo številne zgodbe o uspehu. Zagotovo si tudi sam_a ali pa tvoji vrstniki sodeloval_a na katerem od številnih shodov za podnebno pravičnost, kjer se je pokazalo, da ste mladi pravzaprav jeziček na tehtnici demokracije in aktivnega državljanstva. Izjemno dober primer »ekološkega« oziroma »zelenega« državljanstva je akcija »Očistimo Slovenijo«, ki je potekala v organizaciji društva *Ekologi brez meja*. Velja za najbolj številčno prostovoljno akcijo v zgodovini Republike Slovenije. V njej je sodelovalo več kot 13 % vseh prebivalcev Slovenije, ki so skupaj zbrali več kot 12.000 ton odpadkov. Takratni predsednik republike Danilo Türk je leta 2010 društvo *Ekologi brez meja* odlikoval z redom za zasluge za izvedbo največjega okoljevarstvenega projekta v zgodovini Slovenije.

Logotip akcije
Očistimo Slovenijo

Zagotovo pa si tudi že slišal_a za gibanji Black Lives Matter (Življenja temnopoltnih štejejo) in #jastudi (#MeToo). Gre za dve izmed najbolj prepoznavnih globalnih družbenih gibanj, ki opozarjata, da so rasizem, seksizem in ksenofobija ter različne oblike diskriminacije in nasilja še vedno med nami.

Družbeno gibanje Black Lives Matter je kot globalna decentralizirana iniciativa proti diskriminaciji in nasilju postalo vidno po umoru temnopoltega državljana ZDA Georgea Floydja leta 2020. Na pobudo norveškega poslanca Petra Eideja je bilo to gibanje leta 2021 nominirano za Nobelovo nagrado za mir. A po primere nestrpnosti, sovraštva in nasilja do marginalnih družbenih skupin ni potrebno iti čez »lužo«, na drugo stran Atlantskega oceana v ZDA ali v katero od drugih držav.

Tudi v Sloveniji se namreč pogosto srečamo s številnimi oblikami diskriminacije, sovraštva in nasilja, npr. do Romov, beguncev, istospolno usmerjenih. Nanje opozarja organizacija Amnesty International in številne druge nevladne organizacije.

V času zaprtja (lockdowna) med pandemijo covid-19 so bile tudi v Sloveniji šole med zimskimi meseci zaprte. Skoraj dve šolski leti je večina pouka potekala na daljavo. Februarja 2021 je skupina mariborski dijakov na Trgu svobode javno protestirala proti večmesečnemu pouku na daljavo. Zahtevali so odprtje šol in vrnitev v šolske klopi. Zaradi domnevnega kršenja epidemioloških pravil jim je policija poslala plačilne naloge. Kasneje je Okrajno sodišče v Mariboru prekrškovni postopek zoper dijake ustavilo.

Tudi v strokovnih in akademskih razpravah o aktivnem državljanstvu, o demokraciji in o temeljnih pravicah in svoboščinah je v zadnjih nekaj desetletjih mogoče opaziti povečano zanimanje za aktivno državljanstvo, občutljivost za različne oblike sovražstva, nasilja in diskriminacije pa se izostruje. A v teh razpravah pogosto naletimo na izzive in probleme, na katere nimamo enakega pogleda, še manj pa enoznačen, jasen ali prepričljiv odgovor. Na primer, ali je to, da ljudi enako obravnavamo, že dovolj, da so tudi kot državljani enaki? Kdaj – in kako – naj zagotovimo sprejemanje in vključevanje različnosti na različnih področjih družbenega življenja? Je domoljubje res osrednja državljanska vrlina ali pa »poslednje zatočišče podležev«? Ali naj bo svoboda izražanja absolutna ali pa ji je potrebno postaviti določene omejitve? Katere so meje strpnosti? In tako naprej. V tolažbo nam je lahko dejstvo, da so se s številnimi od teh vpašanj ukvarjali že nekateri od največjih umov v zgodovini človeštva, npr. antična filozofa Platon in Aristotel, angleška filozofa in politična misleca Thomas Hobbes (v 16. stoletju) in John Locke (v 17.

stoletju), švicarsko-francoski razsvetljenski mislec Jean-Jacques Rousseau, nemški filozof Immanuel Kant in britanska pisateljica Mary Wollstonecraft v 18. stoletju, pa vse do sodobnih avtorjev.

Državljanski pojmovnik, ki ga imaš pred sabo, je nekakšen štoparski vodič po zgoraj omenjenih vprašanjih in idejah, ki so oblikovale svet, v kakršnem živimo danes, ter njihovem zgodovinskem ozadju. Obravnava nekatera od »klasičnih« vprašanj, ob katera trčimo, ko govorimo o aktivnem državljanstvu, demokraciji, svobodi izražanja, strpnosti, diskriminaciji in enakih možnostih, domoljubju, večkulturnosti in številnih drugih. Pri njihovi obravnavi bomo posegli tako po primerih iz oddaljene preteklosti (npr. antične Grčije in Rima), kakor tudi po tistih iz sodobne zgodovine (npr. iz obdobja t. i. »hladne vojne« po koncu II. svetovne vojne) in našega vsakdanjega življenja. Kot bomo videli v zaključnem poglavju, se bomo lotili tudi nekaterih od najbolj perečih sodobnih problemov in s tem povezanih izzivov, napetosti in dilem.

Zdi se namreč, da so razprave o omenjenih vprašanjih na nekakšnem avtopilotu. Vse prepogosto zagovorniki določeno idejo, teorijo ali pa rešitev slepo zagovarjajo, na drugi strani pa se kritiki pogosto niti ne globijo v problematiko, ki je deležna njihove pozornosti. Tudi zato različne razprave ali polemike o aktivnem državljanstvu zvenijo predvidljivo, prazno ali pa celo dolgočasno. Ta *Pojmovnik* je napisan z namenom, da ta avtopilot izklopiš in prevzameš krmilo v svoje roke.